

„Draugas“ – ne tik laikraštis

Audronė V. Škiudaitė

Kun. P. Garšva 70-mečio leidinyje yra sakęs, kad klestėdamas „Draugas“ darė įtakos ne tik lietuvių kultūriniam gyvenimui Chicagoje, bet ir Amerikoje. „Draugo“ įtakoje gimė moksleivių susivienijimo žurnalas „Moksleivis“ (1912-1920), „Pažanga“ – literatūros, mokslo ir politikos žurnalas (1915-1917), leistas kurį laiką kaip „Draugo“ priedas. „Draugo“ įtakoje gimė Bostone „Darbininkas“ (1915), Lietuvos vyčių sąjungos žurnalas „Vytis“ (1915), „Tautos rytas“ – blaivininkų laikraštis (1915-1921). Nuo 1951 m. pats „Draugas“ leidžia savaitinį mokslo, meno ir literatūros priedą.

„Pasakyti, kad „Draugas“ yra tik užsienio lietuvių dienraštis, būtų netikslu. Jo įnašas į Amerikos (ir kitų kraštų) lietuvių kultūrinį, visuomeninį, politinį gyvenimą yra milžiniškas, – 90-mečio leidinyje rašė Danutė Bindokienė. – „Draugo“ redaktoriai visuomet buvo viena pagrindinių varomųjų jėgų kuriant, skatinant, išlaikant visuomeninę, kultūrinę užsienio lietuvių veiklą, o dienraščio puslapiuose ta veikla gyvai atsispindėjo. „Draugas“ turėjo įtakos stiprinant Lietuvių Bendruomenės kūrimosi eigą, Amerikos lietuvių tarybos darbus, rėmė BALF ir kitas labdaros organizacijas. Jo puslapiuose pirmiausia pasirodė ir Lietuvių fondo steigimo mintis. Iš tikrųjų sunku būtų rasti lietuviškų darbų dirvoną, kuriame „Draugas“ nebūtų išvaręs gilios ir prasmingos vagos“.

Tačiau užvis labiausiai „Draugas“ rūpinosi lietuviško spausdinto žodžio gyvastingumu – ne tik laikraščio, bet ir knygos puslapiuose.

Lietuviškos knygos klubas. Tai leidykla, 1947 m. kun. dr. K. A. Matulaičio įsteigta Chicagoje, prie Lietuvių katalikų spaudos draugijos (LKSD), kuri leido ir tebeleidžia „Draugo“ dienraštį. Pirmieji leidiniai išėjo draugijos vardu. Draugijos leidykla turėjo ir savo knygos ženklą – trimituojantį angelą, kurį sukūrė dail. V. K. Jonynas. Nuo 1951 m. pradėtas naudoti santrumpa LKK – Lietuviškos knygos klubas, bet ženklas išliko tas pats.

Kaip teigiama Lietuvių enciklopedijoje, XVI tome, išleistame 1958 m., pirmoji Lietuviškos knygos klubo knyga išėjo 1949 m., ir tai buvo J. Balio „Istoriniai padavimai“. Iki 1958 m. vidurio išleistos 49 pavadinimų knygos. Pradžioje dėmesys kreiptas ir mokslinei knygai (pvz., S. Kolupaila „Nemunas“), bet vėliau apsiribota vien religine ir grožine literatūra. Iki 1958 m. iš 27 grožinės literatūros knygų 13 buvo romanai, po 6 – novelių ir poezijos knygos, 2 – vaikų knygelės. Platinimo reikalams leistas biuletenis „Lietuviškos knygos mėgėjas“,

kurio pasirodė 6 numeriai.

LKK veiklos pradžioje knygų tiražai siekdavo 2000 egz., vėliau sumažėjo iki pusės.

Vertingiausios pirmojo dešimtmečio knygos buvo „Lietuvių beletristikos antologija“ (red. B. Brazdžionis), „Lietuvių poezijos antologija“ (red. J. Aistis ir A. Vaičiulaitis), Daumanto „Partizanai“, kolektyvinis leidinys „Kovos metai dėl savosios spaudos“ ir kt.

1950 m. LKK turėjo 572, o 1957 m. – 750 narių, kurie mokėjo nedidelį nario mokestį ir turėjo teisę pigiau įsigyti knygų.

1951 m. Lietuviškos knygos klubo vedėju tapo intelektualas kun. Vytautas Bagdanavičius, MIC, kuris vėliau buvo „Draugo“ vyriausiasis redaktorius. Knygoje „JAV lietuviai“ teigiama, kad vedėju jis buvo 1951-1958 ir 1970-1995 m. 1958 m. vedėju tapo kun. Pranas Garšva.

Klubas per savo gyvavimo 44 metų laikotarpį iki 1995 m. išleido ir išplatino per 100 tūkstančių knygų. Specialus tyrimas, kokių rašytojų knygos



▲ „Draugo“ įsteigtą romano premiją 1985 m. pelnė rašytoja Alė Rūta (kairėje). Nuotraukoje – Marija Remienė Los Angeles surengtos šventės metu laureatei įteikia premiją

leistos Lietuviškos knygos klubo vardu, nebuvo atliktas, bet štai iš rašytojo Jurgio Jankaus knygų bibliografijoje priskaičiuojamų 18 knygų, išleistų iki 1995 m., penkios apsakymų knygos pasirodė su Lietuviškos knygos klubo ženklu („Pirmasis rūpestis“, 1951; „Ir nebepasimatėm“, 1977; „Kol esu čia“, 1979; „Parčio žiedas“, 1982; „Tėvas Venancijus ir jo Matilda“, 1988).

Iš 20 rašytojo Aloyzo Barono knygų su Lietuviškos knygos ženklu pasirodė septynios („Valandos ir amžiai“, 1958; „Lieptai ir bedugnės“, 1961, „Trečioji moteris“, 1966; „Išdžiūvusi lanka“, 1970; „Abraomas ir sūnus“, 1973; „Laivai ir uostai“, 1979; „Trisdešimt istorijų suaugusiems“, 1981).

Romano premija. Nuo 1951 m. „Draugas“ pradėjo skirti kasmetinę 1000 dol. romano premiją, tuo pačiu įsipareigodamas premijuotą romaną išleisti atskira knyga. Romano premijos įteikimo šventės, ruoštos ne tik Chicagoje, bet ir kituose Amerikos miestuose, būdavo ir visų užsienio lietuvių šventės, kuriose programą atlikdavo stipriausios meninės jėgos.

Stasė Petersonienė, Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkė, pateikia tokias žinias apie premijuotus romanus:



▲ „Draugo“ romano premijos vertinimo komisija (iš kairės): Pranas Razminas, Julija Gylienė, Aloyzas Baronas (pirmininkas), Nijolė Užubalienė, Juozas Plačas

- 1952 „Namai ant smėlio“, Jurgis Gliauda
1953 „Ora pro nobis“, Jurgis Gliauda
1954 „Kelionė“, Algirdas Landsbergis
1955 „Trumpa diena“, Alė Rūta-Nakaitė
1956 „Aštuoni lapai“, Birutė Pūkelevičiūtė
1957 „Smilgaičių akvarelė“, Paulius Jurkus
1958 „Ir nevesk į pagundą“, Jeronimas Ignatonis
1959 „Jo sužadėtinė“, Juozas Švaistas
1960 „Šikšnosparnių sostas“, Jurgis Gliauda
1961 „Lietus ir bedugnės“, Aloyzas Baronas
1962 „Titnago ugnis“, Juozas Kralikauskas
1963 „Kalnų giesmė“, Vacys Kavaliūnas
1964 „Mindaugo nužudymas“, Juozas Kralikauskas
1965 „Karklupėnuose“, Albinas Baranauskas
1966 „Delfinų ženkle“, Jurgis Gliauda
1967 „Žydinčios dienos“, Pranas Naujokaitis
1968 „Sąmokslas“, Vytautas Volertas
1969 „Liepsnos ir apmaudo sąsčiai“, Jurgis Gliauda
1970 „Rugsėjo šeštadienis“, Birutė Pūkelevičiūtė
1971 „Pragaro vyresnysis“, Vytautas Volertas
1972 „Aidai ir šešėliai“, Vacys Kavaliūnas
1973 „Abraomas ir sūnus“, Aloyzas Baronas
1974 „Naujųjų metų istorija“, Birutė Pūkelevičiūtė
1975 „Pagairė“, Jurgis Gliauda
1976 „Martynas Mažvydas Vilniuje“, Juozas Kralikauskas
1977 „Sauja skatikų“, Kazys Almenas
1978 „Po Damoklo kardu“, Anatolijus Kairys
1979 „Įkaitę Vilniaus akmenys“, Juozas Kralikauskas
1980 „Po ultimatumo“, Juozas Kralikauskas
1981 „Alšėnų kunigaikštystė“, Jonas Vizbaras-Sūduvis
1982 „Devintas lapas“, Birutė Pūkelevičiūtė
1983 „Kelionė į Vilnių“, Anatolijus Kairys
1984 „Pirmieji svetur“, Alė Rūta
1985 „Stikliniai ramentai“, Julija Gylienė.

„Draugas“ skyrė ir dvi premijas po tūkstantį dolerių poezijai, tai – 1962 m. Kotrynai Grigaitytei ir 1963 m. Kaziui Bradūnui.

Be to, 2008 m. buvo paskirtos dvi po tūkstantį dolerių premijos roma-

DRAUGAS

UŽSIENIO LIETUVIŲ DIENRAŠTIS

DRAUGAS, 1999 m. gruodžio 9 d., ketvirtadienis

LAISKAI LIETUVIAMS

2345 West 56th Street
Chicago, IL 60636

Mėtinė prenumerata \$20.00



PENSININKAS

2711 West 71 St. Street
Chicago, IL 60629

Tel.: 773-476-2655
Mėtinė prenumerata \$15.00

LJETRIVA

Filatelijos draugų žurnalas
Kazys Rožanskas
Išleidžia kas mėn.

3450 West 62nd Street
Chicago, IL 60629



The OBSERVER

Amerikos Lietuvių Romos
Katalikų Federacija
4545 W 62nd Street
Chicago, IL 60629



LITUANUS

4545 West 63rd Street
Chicago, IL 60629

Mėtinė prenumerata \$10.00

VYTIS - THE KNIGHT

Published By Knights of Lithuania in English
2461 West 45th Place, Chicago, IL 60632
Mėtinė prenumerata \$20.00

Artėjančių švenčių proga noriu
visiems padėkoti už paramą

„Draugui“ prenumerata, aukomis bei
talka. Norėčiau priminti, kad visi
mūsų žurnalai ir knygos yra sunkiai
leidžiami ir sunkiai laikosi.

Šiuo metu „Drauge“ spausdinama
keliolika žurnalų. Visi leidėjai labai
apsidžiaugtų, jei šiais metais padidėtų
skaitytųjų gretos.

Kviečiame užsisakyti šiuos
žurnalus gimtadienių, mokslo baigi-
mo ar artėjančių švenčių proga.
Tai būtų išties ne tik gera dovana, bet
ir puiki parama lietuviškai veiklai!

„Draugo“ administratorius

Valentinas Krumpelis

I LAISVE

14 Thelma Dr.
Bakersfield, CA 93305

Mėtinė prenumerata \$10.00



VARPAS

208 West Natama Ave.
Addison, IL 60101

Vienos leidinio kaina \$7.00



TECHNIKOS ŽODIS

Amerikos lietuvių inžinierių
ir architektų sąjoga leidžia
7980 West 127th Street
Palos Park, IL
Mėtinė prenumerata \$15.00



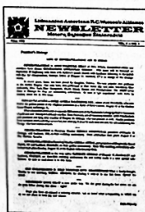
Medicina

2639 West 86th Str.
Chicago, IL 60629



MŪSŲ SPARNAI

Lietuvių Evangelikų Reformatorių Leidybos Lietuvių Kūba
3542 West 66th Place
Chicago, IL 60629
Kaina-suka.



L.A.R.C.W.A. NEWSLETTER

48 Windsor Dr., Oak Brook, IL 60523



SKAUTŲ AIDAS

4613 West 108th Place, Oak Lawn, IL 60454

▲ „Drauge“ spausdintų ir platintų leidinių reklama

nams, tai – Vytautui Čepliauskui už „Pinklės“ ir Kazimierui Burduliui už „Bandito duktė“. Abu autoriai gyvena Lietuvoje.

**„D r a u g o“
knygynas.** „Draugas“ visada turėjo savo spaustuvę ir savo knygyną, kuris veikė administracijos patalpose. Knygų leidyba prisidėdavo prie laikraščio išlaikymo. Spaustuvėje buvo spausdinamos ne tik Lietuviškos knygos klubo knygos, bet buvo priimami ir užsakymai – lietuvių ir nelietuvių.

Apie „Draugo“ knygyną teko pasikalbėti su daug metų knygyne dirbusiu Kaziu Rožansku, kuris jau keletą metų gyvena Lietuvoje. Tai ilgiausiai knygy-

no vedėju dirbęs žmogus. Apie save ir savo darbą jis taip papasakojo:

„Knygas Chicagoje pradėjau platinti labai seniai, bet tai būdavo tik savaitgalių užsiėmimas – pasistatydavau stalą įvairiom progom gegužinėse, Jau-nimo centre, kai vykdavo koks parengimas, minėjimuose ar baliuose, Marquette Parko lietuvių parapijoje. Seniau dar pardavinėdavom ir toli laukuose – prie

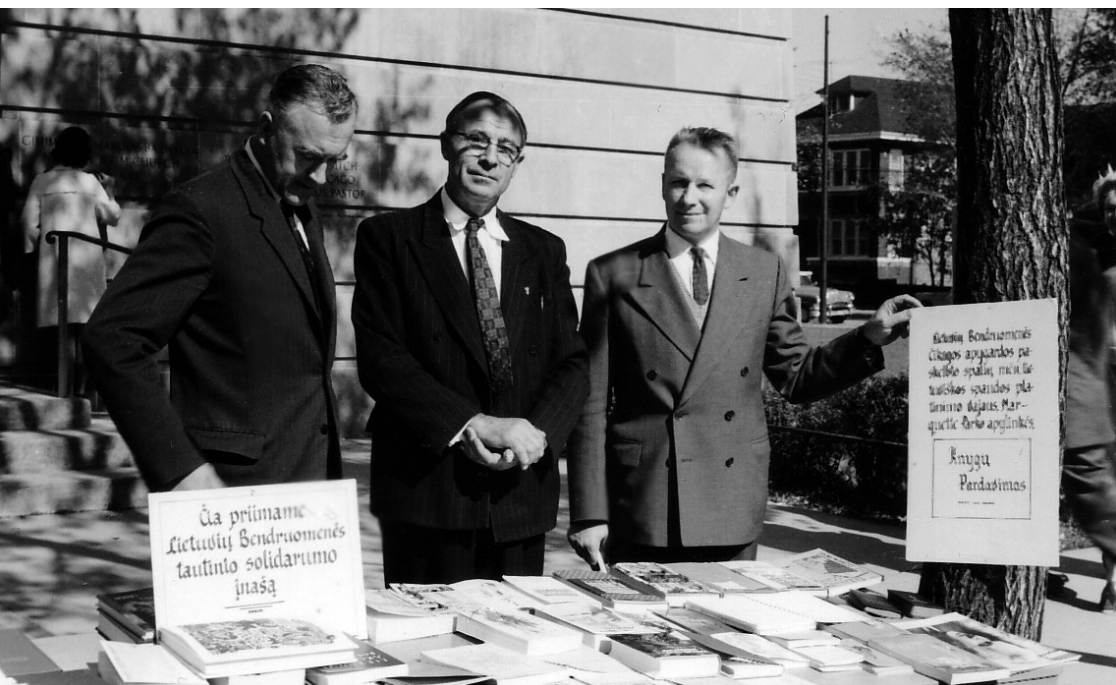


▲ Lietuvių katalikų spaudos draugijos ženklas, kurį naudojo Lietuviškos knygos klubas. Projektas sukurtas dail. V. K. Jonyno

Tautinių kapinių, kur vykdavo „Naujienu“ dienraščio gegužinės. 1981 m. tuometinis „Draugo“ reikalų vedėjas Stasys Džiugas mane pakvietė nuolatiniam darbui, sakė: „Tu spaudos žmogus, ateik pas mus dirbti“. Ir sutikau, nes jau buvau iš fabriko išėjęs į pensiją ir laiko turėjau. „Draugo“ knygyne išdirbau 20 metų, iki 2001-ųjų, kol išvažiavau į Lietuvą. Knygų „Draugo“ knygyne būdavo visokių, išleistų ne tik „Draugo“ spaustuvėje.

Knygynas buvo pirmajame „Draugo“ aukšte, šalia administracijos ir pašto įstaigos. Seniau knygų parduodavau nemažai – ateidavo žmonės į paštą arba atnešdavo skelbimą, o čia pat ir mano knygynas. Nusipirkdavo ir kokią knygą. Sudarydavau įdomiausių knygų sąrašą, kurį paskelbdavau „Draugo“ laikraštyje. Paskui žmonės man skambindavo, kad nori įsigyti tokią ir tokią knygą. Gegužės mėnesį vykdavo knygų išpardavimas, tada knygas atiduodavom už pusę kainos, kadangi turėdavom dideles knygų atsargas. Tada man būdavo daug darbo, reikdavo suktis. Ypač didelį pasisekimą turėdavo premijas laimėję romanai. Paklausūs buvo A. Barono romanai, B. Kviklio „Mūsų Lietuva“. Labiausiai žmonės mėgdavo lengvo turinio knygas – noveles, romanus.

Dirbant „Drauge“ teko bendrauti ir su pačiais knygų rašytojais – pažino-



▲ Lietuviška spauda platinama prie lietuvių bažnyčios Marquette Parke. Iš kairės: Kazys Rožanskas, Vincas Grėbliūnas ir Kazys Barzdukas. 1961 m.

jau rašytoją ir redaktorių Aloyzą Baroną, Kultūrinio priedo redaktorių poetą Kazį Bradūną, su kuriais per pietus gerdami kavą aptardavom visokius kasdieninius įvykius. Tekdavo pakalbėti su vyriausiuoju redaktorium kun. Pranu Garšva. Buvo griežtas žmogus, gana užsidaręs.

„D r a u g e“ atlikdavau ne tik knygyno vedėjo pareigas, kai prireikdavo, padėdavau ir spaustuvėje. Buvau toks pastumdėlis – dirbau ten, kur reikėjo. Gegužinėse padėdavau dirbti už baro, – papasakojo K. Rožanskas, kilęs

iš Anykščių krašto. – O su knyga aš nesiskyriau visą gyvenimą – mane dar jaunystėje mama bardavo, kad aš vienoj rankoj laikydavau blyną, o kitoj – knygą. Mėgėjas buvau skaityti. „Drauge“ dirbdamas daug skaičiau ir dabar skaitau“.

Knygą vertinantis Kazys Rožanskas „Draugo“ 100-mečio knygai yra paskyręs 1000 dol. auką.



▲ Kazys Rožanskas „Draugo“ knygomis prekiauja „Naujienu“ dienraščio gegužinėje 1975 m.



▲ Lukas ir Domukas Gudinskai apsirūpina lietuviškomis knygomis „Draugo“ knygynėlyje